

UVOD U DJELOVANJE JURJA MULIHA

Uz dvjesta sedamdeset petu godišnjicu njegova rođenja

Dr I. FUČEK

Prošlo je dvjesta sedamdeset pet godina otkako je 30. travnja 1694. ugledao svjetlo života — a uskoro će proći i dvjesta petnaest godina da je 31. prosinca 1754. u Zagrebu na Griču zaklopio oči — jedan od najvećih kulturno-pastoralnih radnika osamnaestoga stoljeća u Evropi — otac Juraj Muliš S. I. On svakako spada među najveće muževe naše narodne povijesti. Suvremenici ga nazvaše velikim imenom »Croatiae gentis Apostolus« (Apostol hrvatsko-ga naroda)¹, a da nam njegov duhovni profil, njegov mnogostruki rad i njegova veličina nisu do sada mnogo poznati.

I

Kad sam u jesen godine 1957. bio potaknut² da kao doktorsku radnju iz moralno-pastoralne grupe na zagrebačkom bogoslovskom Fakultetu prezentiram dušobrižničko djelovanje ovoga slavnog muža,³ ubrzo sam naišao na gotovo nesavladive poteškoće. No koji način obuhvatiti njegovo djelovanje? Dotadašnja su istraživanja — ukoliko se mogu nazvati tim imenom — bila uistinu toliko oskudna da su jedva pružala osnovne elemente daljnjeg rada.

Sve što god je o Mulišu pisano do god. 1924. jedva prelazi granice ili okvire skromnih, nerijetko neispravnih, biografskih ili bi-

1. *Litterae annuae provinciae Austriae* (1738) 143v.

2. Inicijativu je dao Dr IVAN SKREBLIN, red. prof. na Teol. fakultetu u Zagrebu.

3. Radnju sam izradio na lat. jez. i predložio fakultetu god. 1959. pod naslovom: *De activitate pastoralis — missionaria P. Georgii Muliš S. I. (1694 — 1754), Zagrabiae 1959*, str. I — XXXVII, 1 — 507 (daktilogram); Izvadak (excerptum) iz te radnje objelodanjen je pod istim naslovom slijedeće god. (ciklostilom) str. 1 — 53; Kasnije sam o Mulišu objelodanio: *Lik našeg velikog subrata o. Jurja Muliš D. I.* u: *Vijesti iz provincije* (službeno glasilo prov. Hrv. D. L., Zagreb) od 24. IV 1960, str. 45 — 47; *Juraj Muliš — Hrvatski Petar Kanizije*, u: *Vijesti iz provincije*, od svibnja 1960, str. 67 — 68; *Muliš, Juraj*, u: *Lexikon für Theologie und Kirche*, 7, 671; *Sveti apostol naših krajeva o. Juraj Muliš*, u: *Vjesnik Đakovačke biskupije*, 13 (1960) str. 141 — 143; *Naš veliki misionar Juraj Muliš — Jesmo li zaboravili najvećega apoštola Gradišća osamnaestoga stoljeća oca Jurja Muliha D. I.?*, u: *Crikvani Glasnik*, br. 13 — 14 (1968) str. 3, i br. 15 (1968) str. 2 — 3.

bliografskih bilježaka bez znanstvenih pretenzija ili znanstvene metode postupka.⁴

Velimir Deželić Stariji prvi je pisac koji nam god. 1924. u tome želi pružiti bolji rad. On nastoji oko donekle sintetičkog pregleda života i pisanih djela Jurja Muliha. Ali kako je raspolagao vrlo oskudnim historijskim izvorima,⁵ i u rukama imao također malen broj Mulihih radova⁶, jasno je da svoje rezultate nije mogao osigurati od budućih, pa i osjetljivih korektura⁷. Deželić — uza sve nedostatke i šturost svog prikaza — nosi veliku zaslugu time što je otvorio vidik, dao poticaj i osnovni smjer za daljnja istraživanja.

Na tom je temelju gradio dalje god. 1935. Josip Badalić S. I. i pošao korak naprijed. On prvi daje znanstvenu i do tada najbolju sintezu Mulihihova djelovanja radnjom *Juraj Mulihi (1694 — 1754) — život i rad*⁸. Ostali — koji su kasnije o Mulihi pisali — oslanjaju se doduše na Badalićev rad, ali ga, na žalost, ne slijede u istoj liniji, nego zađoše bez želje za znanstvenim istraživanjem u razne literarne vode⁹. Badalićev je rad inače vrlo značajan. On je pružio dvostruke rezultate — utvrdio je neke do tada nepoznate ili netočne biografske podatke, — donio je štošta nova s obzirom na Mulihiu literanu djelatnost. Uza sve to — nakon proučavanja ove zapravo jedincate postojeće znanstvene radnje o личности i djelovanju Jurja Muliha — bilo mi je jasno da je ovaj naš veliki čovjek još gotovo posve neistražen: 1. u samim biografskim podacima manjkaju još važna godišta; 2. literarna Mulihihova djelatnost pozna-

4. Usp. N. NILLES, *Symbolae and Illustrandam Historiam Ecclesiae Orientalis in terris coranae S. Stephani*, 2, Oeniponte 1885, 805; ovako počima treću bilješku: „Georgius Mulic (sic!), cuius preclara Vita msc. exstat in litteris annuis. Ex ea breve hoc compendium enotavit Stöger, *Scriptores*, p. 237. . .” — NILLES nigdje ne spominje gdje se ovaj elogij Mulihih nalazi u *Litteris Annuis* Prov. Austriae. Citacija je metodički netočna iz dva razloga: 1. a priori pretpostavlja da se elogij nalazi u *Litteris annuis* Prov. Austrije, budući da se općenito u tim godišnjim listovima nalaze kratki nekrolozi pokojnika. Pa kad sam, oslanjajući se na ovaj podatak, tražio iz Beča elogij, primio sam odgovor i fotokopiju s naslovom: „Nekrolog für P. Mulich — in *Litterae annuae* 1754, Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 12.148, fol. 157v und Cod. 12.201, fol. 149r (gleicher Text)“. Pomislio sam da sam dobio sam elogij, no primio sam uz to samo ovu bilješku: „P. Georgius Mulich vir maximis virtutibus illustris Zagrabiae 31 Decembris decessit. Sed cum nullum tanti viri elogium sit submissum, ego tacitus pios manes praeterire debeo, non ambigens; quin pia officia, quae hoc anno praestari oportuerat insequente ut minus sint exsolvenda“. Na ovaj zapis arhiviste zamolio sam ponovno da se pregledaju slijedeća godišta, od 1755. dalje. Elogij se nalazi ondje u god. 1755, Cod. Pal. Vind. 12.202, 143v — 145r. Eto što posla donosi aprioristična i nedovoljna citacija. 2. NILLES tvrdi da je Stöger iz tih *Litterae annuae* sastavio kratak sadržaj života P. Muliha, što je opet vrlo neprecizno. STÖGER naime ništa drugo ne citira nego: „Gesta et Scripta Prov. Austr. Szechen“, — Usp. STÖGER, *Scriptores Provinciae Austriae Societatis Iesu*, 1, Viennae 1855, 237.

5. Imao je pri ruci samo elogij ADAMA BALTAZARA KRČELICA koji je izdao T. SMICIKLAS u: *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium*, 30, *scriptores* 4, Zagrabiae 1902, 120 — 121, pa iz Turopoljskog Arhiva, *Zakladni spisi* od god. 1778. i 1788, Usp. V. LAZELIĆ, *Juraj Mulihi*, u: *Povijest plem. općine Turropolja*, uredio E. LASZOWSKI, 3, Zagreb 1924, 127 — 134.

6. Citira 13 Mulihihova djela; neka prema bibliografskim podacima, npr. *Duhovne mervice* (Prezbork 1758), druga je kao bibliotekar Sveuč. biblioteke u Zagrebu sam katalogizirao, npr. *Pobožne i navučne popevke*, Zagreb 1746. Za ovo djele kaže da ga je napisao otac MULIH i Matija IVŠIĆ. Ne kaže JUSIĆ, jer citira prema grafiji u samoj knjizi. Usp. DEŽELIĆ, nav. dj., 132 — 133, i JURAJ MULIH I MATIJA JUSIĆ, *Pobožne i navučne popevke*, Zagreb 1746, Sveuč. bibl. Zagreb, sign. II D — 16° — 32, ili starija R 1.888.

7. Usp. DEŽELIĆ, nav. dj., 127 — 134, s J. BADALIĆ, *Juraj Mulihi (1694 — 1754), život i rad*, u: *Vrela i prinosi, Zbornik za povijest Isusovačkoga reda u hrvatskim krajevima*, 5 (1935) 93 — 126.

8. J. BADALIĆ, nav. dj., na istom mj.

9. Usp. (I. ESIH), *Dva jubileja iz starije hrvatske književnosti*, u: *Gospodarstvo*, 4 (1944) 6 — 7; V. DUKAT, *Sladki naš kaj*, *Ogledi iz stare kajkavske književnosti*, Zagreb 1944, 129 — 147.

ta je gotovo isključivo prema izvještajima bibliografa koji su često iskrivljeni, kako je gore rečeno, ili velikim dijelom netočni; 3. o Mulihovoj djelatnosti u pučkim misijama većma se naklapa nego li što određeno znade, budući da pisani rukopisi još — kao zakopano blago — leže negdje po arhivima, i to uglavnom izvan domovine, a nije u prvi mah bilo ni jasno koji bi arhivi imali doći u obzir.

I tako sam počeo tragati za literaturom o Mulihu. Brzo sam uvidio da bi tri arhiva mogla u sebi štošta skrivati — sva tri izvan domovine — i to: onaj benediktinskog samostana u Pannonhalmi u Mađarskoj, Österreichische Nationalbibliothek u Beču i Archivum Centrale S. I. u Rimu. Zaslužni naš historičar otac Vanino ugodno me iznenadio viješću da se među mnoštvom fotokopiranih izvora, koji se nalaze u posjedu njegove privatne biblioteke, mogu naći također uglavnom i svi izvještaji o isusovačkim pučkim misijama od godine 1732 — 1773. Ove je naime izvore sam Vanino u svoje vrijeme dao fotokopirati u Arhivu Reda u Maria Lah. Taj je arhiv kasnije pripojen centralnom arhivu Družbe Isusove u Rimu. Ovi su izvori još neobjelodanjeni. I tako mi je bilo dopušteno da među stotinama fotokopiranih folija tragam za ličnošću Jurja Muliha, čije se ime — kao uostalom ni drugih misionara onoga vremena — nigdje ne spominje, osim na jednom jedinom mjestu, što sam mnogo kasnije ustanovio¹⁰. Tako sam se uvjerio da s te strane nikada neću moći s nekom većom sigurnošću ući u trag djelovanju oca Muliha, jer kakav da mi bude kriterij za secerniranje fotokopiranih izvora? Koji su oni foliji koji govore o Mulihu, a koji su opet koji govore o drugim misionarima Družbe ove epohe? I zato sam pošao drugim putem.

Prva faza istraživanja bila su Mulihova pisana djela. Uspostavio sam vezu s budimpeštanskim bibliotekama, s bibliotekama odnosno arhivima u Pannonhalmi i u Beču, dok sam u isto vrijeme počeo tragati za Mulihovim djelima po našim bibliotekama u domovini. I doista, unatoč tome što sam u rukama imao mnogo manuskripata, kao što su *Historia Collegii Zagrabienensis*¹¹, *Historia Col-*

10. *Litterae annuae provinciae Austrliae* (1737), Austr. 194, 125r — 125v spominju samo njegovo ime, a ne prezime. Citav tekst glasi: „Episcopus Syrmienis: nam cum Petro-varadino ad dioecesim Quinque Ecclesiensem, uti promiserat ejus administratori, iter pararet Missionarius, cui GEORGII nomen, ita orditur epistolam Episcopus: Quemadmodum exhilaratus sum, quando intellexi Reverendam Paternitatem Vestram ad meam dioecesim venisse, ita vehementer fndolui, dum audivi velle abire in Hungariam. Cum tamen ego praeterita hanc cantilenam auribus meis intonari audiverim:

Georgi rumpe moras,
ad Syrmium il
Quid gemis, quid hic ploras?
ad Syrmium il
Hungaria satis floret,
ad Syrmium il
Haec terra spinis horret,
Georgi, ad Syrmium il!

Et exauditus est pro sua Reverentia Episcopus, qui plura loca sterilis suae dioecesis commendavit.“ Ovaj biskup je poznati LADISLAV SZÖRENYI, srijemski biskup od g. 1733 — 1749. Režidirao je izvan svoje biskupije na dobru Kaptol kod Požege. Usp. KRUNOSLAV DRAGANOVIĆ — JOSIP BUTURAC, *Povjest Crkve u Hrvatskoj*, Priegled od najstarijih vremena do danas, Zagreb 1944, 95.

11. Prije nekoliko godina vraćena iz Sveuč. bibl. u Budimpešti. Sada se čuva u trezoru Svuč. bibl. u Zagrebu: — vol. 1 (1606 — 1726), — vol. 2 (1727 — 1772), za sada bez sign.

legii Posegani¹², a osobito *Diarium Collegii Posegani* 1 — 2¹³, koji sam s najvećim naporom istraživao čitave mjesece zbog otežčana čitanja, budući da su oba ova sveska stradala od vode za vrijeme prošlog svjetskog rata (1941 — 1945), *Kataloge* ili *Šematizme* raznih godišta i druge manuskripte, uz već spomenute misijske izvještaje — bez samih izdanih Mulihevih radova i bez ozbiljnog studija tih radova nikada mi ne bi bilo moguće sa sigurnošću ući u trag misijskom djelovanju Jurja Muliha. U nekim naime svojim djelima sam Mulihe, bilo u predgovorima, bilo u pogovorima, bilo na drugom kojem mjestu unutar knjige donosi dragocjene insinuacije ili čak direktne podatke o svom djelovanju¹⁴.

Nadalje, prema oduljim baroknim naslovima pojedinih djela, kako su ih do sada donosili neki od bibliografa, u mnogim slučajevima nisam mogao sa sigurnošću zaključiti niti na njihov sadržaj: o čemu se zapravo u dotičnoj knjizi radi. No, iza pomne analize najvećeg Muliheva djela *Poszel Apostolszki vu navuku kerschanszkom posztavlen, 1 — 2, Zagreb 1742* (oba sveska iznose 1745 stranica),¹⁵ uvidio sam da je ovo djelo *vademecum* — priručnik za pučke misije Muliheva tipa i da sva ostala njegova djela moraju biti u uskoj vezi s misijskim djelovanjem na toj originalnoj katehetskoj bazi, kako je donosi *Poszel*. Vođen tom idejom stao sam na sve strane tražiti Muliheva djela. Kasnije sam se uvjerio da je ideja bila ispravna: sva su Muliheva djela u najužoj vezi s njegovim pučkim misijama. Oko 50 biblioteka po našim gradovima, većim i manjim mjestima, pregledao sam bilo osobno bilo preko drugih pouzdanih i stručnih osoba, a izvan domovine 4 biblioteke: Nacionalnu u Beču, Széchényievu i sveučilišnu u Budimpešti, benediktinsku u Pannonhalmi. Najveći broj do sada neistraženih djela našao sam ipak u *trezoru* Sveučilišne biblioteke u Zagrebu. Ondje su se krila kao *anonyma*. Tamo sam ih sve redom analizirao, uspoređivao međusobno i s mnogim sličnima bilo formom bilo sadržajem. Taj je rad trajao više mjeseci. Nadalje Széchényieva biblioteka sačuvala je jedno posve nepoznato djelce,¹⁶ a dva ključna djelca našao sam u biblioteci otaca Franjevacu u Zagrebu na Kaptolu.¹⁷

Istražujući tako Mulihev rad, proučavajući njegova pisana djela, ne samo što sam na svakom koraku bio prisiljen ispravljati dosadašnje rezultate naših bibliografa i literarnih historika, nego sam s punom sigurnošću ušao u trag do sada nepoznatim djelima, kao što su: *Duhovna hrana* pisana ikavskim govorom, iz god. 1746,

12. Nalazi se u Nadbiskupskom Arhivu, Zagreb, varia br. 56.

13. Nalazi se u privatnom arhivu provincije Hrvatske D. I., — vol. 1 (1709 — 1738), — vol 2 (1739 — 1758).

14. Npr. u *Poszel Apostolszki*, 1 i 2, u Predg., nepag. 4v kaže: „Pokehdob chaszt Poszlenika Apostolszkoga, ovo na sesztnajszto leto, po vech Biskupiah jezsem obnassal“. *Poszel* je tiskan 1742, znači da njegovi misijski pohodi počinaju g. 1727/28, što je također iz drugih izvora potvrđeno, i sl.

15. Usp. I. FUCEK, *De activitate pastorali — missionaria P. Georgii Mulihi S. I., Zagrabiae* 1959 (daktilogram), str. 95 — 96.

16. J. MULIH, *Abecevica Slovinska*, Zagreb 1748, Széchényi — Budapest, sign. 301.045.

17. (J. MULIH), *Pisanicza duhovna*, Vindobonae 1734 (u bibl. 00. Franjevacu na Kaptolu u Zagrebu, sign. H — 926); J. MULIH, *Duhovna pisanicza*, Zagreb 1754 (u bibl. 00. Franjevacu na Kaptolu u Zagrebu, sign. A — 71).

ili gotovo posve nepoznato *Duhovno zerczalo* iz god. 1742. Naišao sam da je upravo isti Mulih, a ne Milunović, kako se do sada mislilo, prvi Požežanima pružio — on kajkavac — ikavsku *abecevicu*; i to štampanu čak 20 godina ranije nego su to literarni historici smatrali, držeći da je dotična *abecevetica* Milunovićeva.¹⁸ Sdruge strane valjalo je iz kataloga Mulinovih djela brisati poznati katekizam *Obilato duhovno mliko*, što sam obradio u posebnoj radnji.¹⁹ Time je katalog Mulinovih djela bio ispravljen i narastao na broj 26, umjesto dosadašnjeg, s obzirom na neka djela, još dosta nesigurnog — 21.

Ovim sam studijem posvema ušao u ideje i duh oca Mulih, stekao dragocjene podatke o njegovu djelovanju uopće, kateketskome i misijskom radu napose, te sam tako mogao pristupiti drugoj fazi ne manje teškog istraživanja. Valjalo je ustanoviti koji se od gore spomenutih manuskripata među misijskim izvještajima Austrijske provincije S. I. od g. 1732—1754. (godina Mulihove smrti) odnose na Mulihovu osobu, a koji ne. U tom radu najviše mi je pomoglo pomno uspoređivanje svih izvora međusobno — rukopisa i izdanih djela — izravnih i neizravnih izvora. Vanjski, a još više unutarnji kriteriji u tom secerniranju odigraše odlučujuću ulogu. Držim potpuno sigurno da sam ustanovio koji se rukopisni izvještaji odnose na Mulihovu osobu i djelovanje, a koji ne.²⁰

Treća faza istraživanja bila je pomna analiza raznih literarno-historijskih radova, leksikalija i sličnih bilježaka o Mulihu, koje sam uglavnom sve bio prošao već prije istraživanja samih izvora. Možda se svi metodolozi ne bi složili s ovim postupkom, ali ja sam bio uvjeren da je nužno da prethodno pokupim sve podatke koji bi mi mogli služiti kao indikatori u istraživanju samih izvora. Nakon analize izvora, ponovno sam sve prošao i pomno analizirao po drugi put, tražeći nije li mi nešto izmaklo.²¹ Držim da sam i na ovom području zaokružio sve što je uopće o Mulihu bilo ikada napisano.

Tako sam stekao potpuni uvid — koliko dopuštaju postojeći izvori — u čovjeka i njegovo djelovanje.

II

Nakon ovog istraživanja valjalo je misliti na sintezu rada. Od preobilja materijala izabrao sam ono bitno za Mulih, gdje se on kao svestrani kulturno-prosvjetno-pastoralni radnik najviše ističe, gdje njegova spontanost i inicijativa naročito svijetle, gdje on kao

18. I. FUČEK, nav. dj., 307 — 311.

19. Radnja nosi naslov: *Da li je „Obilato duhovno mliko“ Mulihovo djelo?* (daktilogram) Zagreb 1959.

20. M. VANINO, stručnjak u tom pitanju i recenzent dotične radnje, posvema se složio i s metodom i rezultatima istraživanja i nije našao nikakva prigovora.

21. Od najnovijih radova koji zahvaćaju u ova područja valja spomenuti djelo velike erudicije: NIKOLA PRIBIC, *Studien zum literarischen Spätbarock in Binnenkroatien* Adam Aloisius Baričević, Verlag R. Oldenbourg München 1961; o Mulihu je govor na str. 38. i 39.

22. I. FUČEK, *De activitate pastoral-missionaria, etc.*, 311 — 331. Usp. sa: M. VANINO.

čovjek, svećenik i svetački lik dolazi najviše do izražaja — a to su njegove pučke misije. Vodio ih je kroz punih 27 godina u najrazličitijim biskupijama Hrvatske i Mađarske gdje su živjeli doseljeni Hrvati. Sav je zapravo Mulihov dušobrižnički i literarni rad finalno misijski, a fundamentalno učiteljsko-katehetski. On je po duši rođeni kateheta, da tu svoju sposobnost i nadahnuće usmjeri u svoj misijski apostolat. On je izvrstan organizator, neumoran radnik koji se satire na najtežim terenima, proučavajući ljude u osnovama abecede, u čitanju i pisanju, da ih zatim katehizira, da im piše i izdaje mnogobrojna svoja djela, da pronađe benefaktore kako bi ta ista djela gratis razdijelio u stotine i tisuće primjeka narodu, osobito za vrijeme pučkih misija. On je apostol koji se ne stidi rada sa sitnom djecom, s najzapuštenijim i najsiromašnijim ljudima, kome ne smije izmaći ni najudaljenije selo — kako u Hrvatskoj tako i u Ugarskoj — sve do Budima i s druge strane u Slovačkoj do Požuna, gdje god je bilo ljudi koji su govorili hrvatskim jezikom.

Otkrivši tako Muliha u njegovoj konkretnoj dušobrižničkoj djelatnosti, utvrdio sam da je on po svojoj pretkatehetskoj kulturno-prosvjetnoj akciji u Slavoniji i u Gradišću (Burgenlandu) prvi pionir one velike akcije koja se toliko razmahalo u drugoj polovini 18. stoljeća i dala tim krajevima nov vjersko-kulturni život.²² Utvrdio sam nadalje da je Mulih prvi uveo u Hrvatsku tip misija sv. Franje Regisa (katehetske misije) kao i to da je prvi uveo metodu Pavla Segnerija (vrlo pompozna metoda s mnogo vanjskih svečanosti). Mulih je, možemo reći, ove dvije metode, na prvi mah nespojive, upravo genijalno spojio: najveću pompoznost i misijske svečanosti baroknog stila — što je u ono doba izvanredno djelovalo — s jedne strane, s elementarno prosvjetnim i katehetskim radom s druge strane. Tako je stvorio novu, svoju, originalnu misijsku metodu. A ta se originalnost najviše očituje u izvrsnoj psihologiji i poznavanju narodne duše, kojima Mulih majstorski znade aplicirati svoj način misija u pojedinim milieumima, prema visini vjerske i kulturne naobrazbe, ušavši u mentalitete pojedinih naših krajeva. Iz izvora je očito — kako god izvore kritički i s rezervom uzimali — da je Mulih bio pravi svetački lik obdaren karizmatičkim darovima koji su se često i kroz godine, u pojedinim vremenima vrlo snažno, očitovali na vani. O izvanrednim obraćenjima koja su se zbila na njegovu riječ, molitvu, nastup, u njegovoj ispovjedaonici, o naglim ozdravljenjima koja su pratila njegovo misijsko djelovanje, može se još posebno studirati i valjalo bi napose pisati.

Važno je napomenuti da je Mulih svojim radom — kao ni jedan naš kulturno-prosvjetni ili pastoralni radnik prije njega, a valjda ni poslije njega — povezoao sve Hrvate katolike, kako u domovini, tako u Ugarskoj i današnjoj Austriji. On je prvi, a iza njega

22. I. FUČEK, *De activitate pastorali-missionaria*, etc., 311 — 331. Usp. sa: M. VANINO, *Nekoliko crtica o analfabetskim tečajevima i ostalom pučko-prosvjetnom radu požeških Isusovaca XVIII vijeka*, u: *Vjesnik književnog društva sv. Jeronima* (1916) 113 — 120; M. VANINO, *Sirenje pismenosti po selima požeškoga kraja u XVIII stoljeću*, u: *Kalendar Srca Isusova i Marijina* (1940) 215 — 220.

nitko više od naših javnih radnika, i pisao i govorio trostrukiim hrvatskim jezikom: kajkavskim, ikavskim i čakavskim. On je u mnogim stvarima ondašnjeg suvremenog kulturno-prosvjetnog i dušobrižničkog djelovanja bio začetnik — npr. u propagiranju školstva na narodnom jeziku, daleko prije Matije Antuna Reljkovića koji se rodio 1732. god. i kome su bile svega 2 godine kad je Mulih štampao svoju *abecevicu* u *Piszanici duhovnoj, Beč 1734*, ili svega 10 godina kad je tiskao svoje najveće djelo *Poszel (1742)*. Da što efikasnije suzbija nepismenost u narodu, Mulih bi organizirao tečajeve za vrijeme misija, preko drugih, ili bi sam davao elemente čitanja i pisanja, a katekizmima je priklapao tzv. abecedarke da ljudi ne zaborave što su naučili i da lako ponavljaju slova, kako bi se mogli služiti samom knjigom koju bi im misionar stavio u ruke. On je veoma propagirao narodne nabožne popijevke. A radio je poput Maunoiru u Francuskoj: ostavio bi melodije, jer su bile uvriježene i obljubljene u narodu, ali bi pod te melodije podmetnuo riječi moralnog i vjerskog sadržaja. Kadikad je i sam dao koju novu melodiju. I zanimljivo je da su te pjesme bile općenito prihvaćene, da su se na taj način iskorijenile popijevke manje čudorednog ili nečudorednog sadržaja, da su se Mulihove pjesme pjevale po ulicama, po poljima i vinogradima.²³

Bilo bi vrlo zanimljivo obraditi Mulihovu pod strogo hatehet-skim vidom, jer gotovo polovicu njegovih knjizica predstavljaju veći ili manji pučki katekizmi Bellarminova i Kanizijeva tipa ili originalnog Mulihova tipa, kao *Poszel* prepun anegdota i primjera, koji su pravo ogledalo vjerskog života naroda i uopće ogledalo društva onoga vremena. Isto bi tako bilo i zanimljivo i značajno obraditi 11 njegovih molitvenika: koliko su oni utjecali na vjerski život naroda, osobito oni koji su doživjeli po 5 izdanja kao *Duhovne mervice*, ili 6 izdanja kao *Nebeszka hrana*, koliko su utjecali na samu liturgiju i liturgijsko pjevanje po crkvama. Kroz decenije — preko jednoga stoljeća — *Nebeszka hrana* bio je kućni molitvenik čitavoga kajkavskog jezičnog područja: iz tog se molitvenika molilo u svako doba dana, u svakoj potrebi, kod svake radosne svečanosti ili kućne žalosti, prigodom dolaska čovjeka na svijet i prilikom njegova ispraćaja u vječnost.²⁴ Isto bi tako bilo od značenja za sam lik ovoga čovjeka pozabaviti se dogmatsko-moralnom analizom raznih karizmatičnih fenomena koji su pratili Mulihovo djelovanje.

Mulih je za svoje doba bio čovjek izvanredno širokog horizonta, koji se nije dao sapeti nikakvim formama: ni školskog latinskog jezika, ni same skolastike, ni opće prakticiranih načina statičkog dušobrižništva. On je išao ravno prema srcu čovjeka i rušio kod toga sve ograde koje bi ga priječile.

23. I. FUČEK, nav. dj., 161 — 200.

24. Zanimljivo bi bilo obraditi evoluciju nutarnjeg sadržaja, visinu tiraže i slično ovoga jedin-stvenog našeg molitvenika, koji je izdan: 11748, 21778, 31779, 41849, 51853 (sva ova izdanja pod Mulihovim imenom — pa i stotinu god. iza njegove smrti!), 61883 (anonimno, iako je novo izdanje iste *Hrane*). Unikati četiriju izdanja nalaze se u Sveuč. bibl. u Zagrebu: 1. ed.: II D 16° — 62 (R. 1.853); 3. ed.: II C 80 — 4 (R. 1.179); 5. ed.: 16.702; 6. ed.: 158.779. To je inače najčešća knjiga, uz *Poszel*, koja se u bilo kojoj svojoj ediciji još nađe po bibliotekama naših župnih dvorova.

Nema sumnje da svojem originalnom misijskom metodom Mulih predstavlja evropsku veličinu prvoga reda, svojim mnogobrojnim spisima plasirao se među najplodnije pisce onoga vremena, a svojom inicijativom, psihologijom i zahvaćanjem u konkretan život, požrtvovnošću i spontanosti Mulih je nadmašio hiljade drugih kulturno-prosvjetnih i apostolskih radnika — pa i onih s velikim imenom.

*

Iako Mulihovo djelovanje iz 18. stoljeća ne može više biti *normom* dušobrižničkog djelovanja modernoga postkoncilskog pastoralnog radnika, ipak ono može i danas biti *uzorom*, snažnim poticajem i putokazom današnjim svećenicima i onima koji će doći sutra, koji će kao i Mulih, zabacivši svaki statizam i inerciju, dinamički — analogno i kongenijalno prilikama i mentalitetu naše generacije — *mutatis mutandis*, rješavati svoje suvremene pastoralne probleme. U tom smislu Mulih *docet*. U tom smislu se Mulih ističe u povjesnici katoličkoga vjerskog života u Hrvatskoj kao jedna od naših najistaknutijih ličnosti uopće, a svakako jedna od naših najmarkantnijih figura 18. stoljeća; misionar uz bok najvećih pučkih misionara Družbe Isusove.

SUMMARIUM

Occasione biscentenarii septuagesimi quinti anni nativitatis notissimi praeconis missionarii popularis Georgii Mulih S. I., brevissimam introductionem in eius laborem amplissimum conficere auctor intendit.

Summa per capita historia explorationis operis huius apostoli croatici describitur: praecipuae difficultates exponuntur circa indagationem et fontium hactenus ineditorum et operum typis editorum eiusdem, cum prospectiva principaliorum punctorum contributi (I).

Synthesis datur summam et perpaucis verbis. Clarum apparet Georgium Mulih virum esse ingenii maximi, scriptorem excellentissimum in campo culturali et pastorali, missionarium inter primos Europae saeculi duodevicesimi, virum charismatibus pollentem, fama sanctitatis inclytum (II).

Apostolus iste, *mutatis mutandis*, ad nostra usque tempora viri sincero zelo apostolico praediti, „aggiornati“ et modernissimi exemplar exstat.